

СЕКЦІЯ 2 СПЕЦІАЛЬНІ ТА ГАЛУЗЕВІ СОЦІОЛОГІЇ

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ТА ОСВІТНІ Й НАУКОВІ КОМУНІКАЦІЇ В ЦИФРОВОМУ СУСПІЛЬСТВІ В КОНТЕКСТІ МЕНЕДЖМЕНТУ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ

ACADEMIC INTEGRITY AND EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC COMMUNICATIONS IN THE DIGITAL SOCIETY IN THE CONTEXT OF UNIVERSITY EDUCATION MANAGEMENT

У статті узагальнено теоретичні підходи до вивчення комунікативних аспектів академічної доброчесності та їх використання в менеджменті вищої освіти цифрового суспільства. Академічна доброчесність розглядається під кутом зору як інституційних, так й особистісних викликів, що постали перед університетською освітою та менеджментом у сучасному українському суспільстві під впливом цифровізації різних сфер суспільного життя. Трансформація менеджменту освіти вимагає використання комунікативних технологій відповідно до цих викликів. Ідеться про керованість і регуляцію якості освіти, що базується на етичних принципах освітніх та наукових комунікацій як різновиду соціальних комунікацій.

Зазначено, що трендом сучасного розвитку університетської освіти є перехід від теоретичного осмислення освітньої і наукової етики до практики впровадження стандартів прозорості та доброчесності, зокрема, через науково-педагогічне підвищення кваліфікації. Авторкою запропоновано сертифікатну програму «Роль керівника у впровадженні стандартів прозорості та доброчесності в закладах вищої освіти». Її мета – надати здобувачам (насамперед членам команди менеджменту освіти) уявлення про сучасні стандарти прозорості й доброчесності в закладах вищої освіти та інструменти діагностики академічної недоброчесності для набуття ними знань щодо технологій впровадження прозорості й доброчесності в умовах онлайн- та змішаного навчання, набуття здатності етичного використання інформаційно-комунікативних технологій, особливо технологій штучного інтелекту. Програма містить три модулі: 1. Базові основи прозорості та доброчесності в роботі команди керівників закладу вищої освіти. 2. Практики впровадження стандартів прозорості та доброчесності у вищій освіті: стан, проблеми й перспективи. 3. Менеджмент вищої освіти та технології прозорості й доброчесності в умовах цифровізації освіти. Передбачено виконання підсумкової роботи за темою «Впровадження стандартів прозорості та доброчесності в закладі вищої освіти: мій досвід, проблеми та поради».

Ключові слова: університетська освіта, якість освіти, цифровізація освіти, академічна доброчесність як етична й управлінська проблема, менеджмент вищої освіти, штучний інтелект у вищій освіті, освітні й наукові комунікації.

The article summarizes theoretical approaches to the study of communicative aspects of academic integrity and their application in the management of higher education within the digital society. Academic integrity is considered from the perspective of both institutional and personal challenges faced by university education and management in modern Ukrainian society under the influence of digitalization in various spheres of social life. The transformation of education management requires the use of communication technologies in accordance with these challenges. It concerns the governance and regulation of education quality, which should be based on ethical principles of educational and scientific communications as a type of social communication.

It is noted that a trend in the modern development of university education is the transition from theoretical reflection on educational and scientific ethics to the practical implementation of transparency and integrity standards, particularly through scientific and pedagogical professional development. The author has proposed a certificate program titled "The Role of the Leader in Implementing Transparency and Integrity Standards in Higher Education Institutions." Its goal is to provide participants (primarily members of education management teams) with an understanding of modern standards of transparency and integrity in higher education institutions, as well as diagnostic tools for detecting academic dishonesty, enabling them to acquire knowledge about technologies for implementing transparency and integrity in online and blended learning environments, and to develop the ability to use information and communication technologies ethically, especially artificial intelligence technologies. The program consists of three modules: 1. Basic Foundations of Transparency and Integrity in the Work of a Higher Education Institution's Management Team. 2. Practices of Implementing Transparency and Integrity Standards in Higher Education: State, Challenges, and Prospects. 3. Management of Higher Education and Technologies of Transparency and Integrity in the Context of Educational Digitalization. A final project is required, entitled "Implementation of Transparency and Integrity Standards in a Higher Education Institution: My Experience, Challenges, and Recommendations".

Key words: university education, quality of education, digitalization of education, academic integrity as an ethical and managerial issue, higher education management, artificial intelligence in higher education, educational and scientific communications.

УДК 316.74:37(072)
DOI <https://doi.org/10.32782/hbts.78.2.6>
Стаття поширюється на умовах
ліцензії CC BY 4.0

Хижняк Л.М.

д.соціол.н., професор,
професор кафедри прикладної
соціології та соціальних комунікацій
Навчально-наукового інституту
соціології та медіакомунікацій
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна
ORCID ID: 0000-0003-4966-3203

Постановка проблеми. Цифрова трансформація є пріоритетом розвитку постіндустріального суспільства і вищої освіти як його складника актуалізує інформаційно-комунікативний супровід ухвалення управлінських рішень, висуває нові вимоги до менеджменту університетської освіти, серед яких автори українсько-польської монографії «Освіта для цифрової трансформації суспільства» (2024) виділили «питання захисту цифрової інфраструктури, прав людини в цифровому просторі, захисту інформації державного значення (кібербезпека), відповідального використання цифрових ресурсів, інформаційно-комунікаційних технологій з урахуванням прав людини. Це потребує утвердження етичних норм комунікацій у віртуальному просторі, дотримання цифрової інклюзії громадян, реалізації паритетності людських і технологічних ресурсів у всіх сферах суспільної свідомості та практики» [10, с. 6].

В. Кремень узагальнив основні напрями трансформаційного впливу цифровізації на освіту, які становлять триаду, у складі якої: 1) нова ресурсна база, що розширює можливості й доступність для навчання та заняття науковою роботою (електронні бібліотеки, онлайн-курси тощо); 2) поява інноваційних цифрових інструментів (інтерактивні освітні платформи, симулятори); 3) нові форми освітніх і наукових комунікацій між учасниками освітньої і наукової діяльності, що потребують здатності до критичного мислення, цифрової грамотності й медіаграмотності та відповідального ставлення до співпраці на основі партнерства [10, с. 19].

Наведемо деякі значущі для розкриття мети статті напрацювання науковців. Наразі виявлено основні види порушень академічної доброчесності в освітньому процесі, серед яких найпоширенішими є такі: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, списування, обман, хабарництво, хибне співавторство, необ'єктивне оцінювання [3, с. 12]. Ставиться під сумнів достовірність академічного оцінювання текстів, згенерованих за допомогою технологій штучного інтелекту [17]. Поширюється усвідомлення науковим товариством того, що завданням менеджменту університетської освіти має стати розробка чіткої політики й регуляторних інструментів щодо контролю використання штучного інтелекту в освітній і науковій діяльності викладацького складу та студентів. Це розглядається як ефективний запобіжник порушень етики та досягнення прозорості й доброчесності [16].

Технології штучного інтелекту (далі – ШІ) активно інтегруються в систему університетської освіти. Це відбувається не лише з метою технічної допомоги освітньому й науковому процесу, які поєднані в сучасному університеті. Науковці стверджують: «Поки що ШІ не має достатніх якостей, щоб замінити викладачів, які мають не тільки необхідні компетенції, а й педагогічну майстерність» [8, с. 131]. Однак менеджмент освіти не може обійти цю проблему, особливо її етичні аспекти, до яких належить прозорість і доброчесність діяльності університету. Зрештою, це відповідає завданню

формування привабливості закладу вищої освіти, вимагає концентрації зусиль на репутаційному менеджменті, застосуванні PR-технологій для просування позитивного іміджу освітньої установи.

Н. Нікон і О. Медведєва вказують на «... позитивне сприйняття трансформації освітнього процесу внаслідок впровадження ШІ, однак його вплив на глибинну мотиваційну структуру здобувачів залишається обмеженим» [9, с. 68].

С. Паламар і М. Науменко наголошують на тому, що технології штучного інтелекту як міжнародного продукту й освіта є нероздільними, однак його використання в освітній і науковій діяльності має переваги й недоліки (обмеження) [12]. Перевагою стає персоналізована доставка контенту, що відповідає індивідуальній стратегії навчання і наукової діяльності, а також надання в розпорядження викладачів, науковців, здобувачів вищої освіти різного рівня інтерактивних інструментів для оперативного вирішення складних завдань.

Нині є чимало міждисциплінарних досліджень штучного інтелекту та його впливу на освітньо-наукові процеси. Незважаючи на це, все ще є певний дефіцит наукового супроводу ухвалення управлінських рішень щодо якості освіти й наслідків застосування комунікативних інструментів, особливо штучного інтелекту в умовах цифрового суспільства, зокрема в університетській освіті. Ідеться саме про поєднання наукових досягнень і практичних дій засобами управлінського впливу, покликано забезпечити керованість і, відповідно, прогнозованість розвитку університетської освіти, розширення її функціоналу відповідно до нових викликів.

Метою статті є розробка авторської концепції програми підвищення кваліфікації керівників у впровадженні стандартів прозорості та доброчесності в закладах вищої освіти та обґрунтування змісту її складників.

Виклад основного матеріалу. Практики поширення ідей доброчесності, етики в контексті права запропоновано в серії університетських модулів [11]. Загалом, у сучасному світі академічна доброчесність переходить у практичну площину, свідченням чого є такі моменти. По-перше, відмітимо появу ґрунтовної навчальної літератури з питань ідентифікації та досягнення академічної доброчесності. Наприклад, окреслено сутність і базові правила академічної доброчесності; визначено порушення її норм та шляхи боротьби з академічною недоброчесністю в навчальному посібнику [2, с. 53–100; 186–217]. Також у пригоді різним соціальним групам стають науково обґрунтовані методичні поради із закликом відповідального ставлення до використання новітніх комунікативних технологій, особливо штучного інтелекту [13]. По-друге, фіксується включення цієї теми до програм науково-педагогічного підвищення кваліфікації із широкого кола етичних питань розвитку вищої освіти, чому присвячена публікація [1]. По-третє, з упровадженням технологій штучного інтелекту в освітній і науковий процеси, які поєднані в су-

часному університеті, загострилася проблема ризиків використання цієї комунікативної технології. Визнана необхідність формування готовності науково-педагогічного персоналу до роботи із цим інструментом, яку формують у процесі підвищення кваліфікації, що розглянуто в [15].

Доброчесність і прозорість перебувають серед базових принципів діяльності університетів як соціальних організацій, що мають відповідну місію і мають відповідати викликам конкретного часу й простору. С. Курбатов і М. Рогожа умовно виокремили два рівні викликів перед вищою освітою в Україні – інституційні й особистісні. До інституційних віднесено «... ті, що зумовлюють необхідність модернізації матеріально-технічної бази закладів освіти для організації і проведення дистанційного навчання, спроможність мобілізувати кадровий склад на виконання посадових зобов'язань в умовах дистанційних форм роботи. Автори виділили три групи особистісних викликів на особистісному рівні, серед яких: «... готовність викладачів освоювати нові форми організації навчального процесу, <...> можливість студентів переорієнтуватися на форми роботи, в яких багато залежить від їхньої здатності самоорганізовуватися, мобілізуватися в домашніх умовах на навчання, <...> технічні перепони щодо навчання і викладання» [6, с. 122–123]. Варто додати до цих міркувань таке: трансформація менеджменту освіти вимагає використання комунікативних технологій відповідно до цих викликів.

Пропонуємо сертифікатну програму «Роль керівника у впровадженні стандартів прозорості та доброчесності у закладах вищої освіти». Її мета – надати здобувачам-членам команди менеджменту освіти уявлення про сучасні стандарти прозорості й доброчесності в закладах вищої освіти та інструменти діагностики академічної недоброчесності для здобуття ними знань щодо технологій впровадження прозорості та доброчесності в умовах онлайн і змішаного навчання для етичного використання інформаційно-комунікативних технологій, особливо штучного інтелекту.

Програма містить три модулі.

Модуль 1. Базові основи прозорості та доброчесності в роботі команди керівників закладу вищої освіти. У цьому модулі важливе акцентування на тому, що доброчесність – фундаментальна цінність і принцип функціонування та розвитку закладу вищої освіти; елемент й індикатор забезпечення якості університетської освіти; фактор, від якого суттєво залежить довіра суспільства до наукових результатів і довіра стейкхолдерів до випускників закладу вищої освіти, їхніх дипломів. Доброчесність має індивідуальний і колективний поведінковий вимір, а також «сприяє створенню здорової академічної культури, де домінують чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність і мужність» [5, с. 287].

Модуль 2. Практики впровадження стандартів прозорості та доброчесності у вищій освіті: стан, проблеми й перспективи. Важливо усвідомлення

суб'єктами управління доброчесності як основи, що визначає єдність слова і дії, їх відповідність моральним стандартам. Останні мають бути складником корпоративної культури закладу вищої освіти.

Модуль 3. Менеджмент вищої освіти та технології прозорості й доброчесності в умовах цифровізації освіти, використання технологій штучного інтелекту.

Штучний інтелект у науковій діяльності та освіті дасть позитивні результати щодо впливу на якість освіти й наукові здобутки за умови, що керівники закладів освіти приділятимуть увагу розвитку базових цифрових навичок як власних, так і навчально-наукового персоналу та здобувачів вищої освіти, а саме: «аналіз даних із застосуванням програмного забезпечення; навички програмування; навички розробки, проектування та обслуговування технологій; знання й навички для моделювання, взаємодії та підвищення довіри до машинних агентів / роботів (комфортність співпраці «людина – машина»); загальні навички користування сучасною персональною комп'ютерною технікою; опрацювання та інтерпретація складної інформації; навички вирішення проблем у вибудуванні завдяки цифровим технологіям співпраці в командах (міжкультурних або дистанційних)» [14, с. 72–73].

Команді керівників закладу вищої освіти доцільно обрати та адаптувати до потреб університету найбільш адекватну модель застосування ІКТ. Наразі найбільш розроблені й поширені такі чотири моделі: «Університетський комплекс (модель поширена в ЄС); ... eOxbridge (Цифровий міст для найстаріших університетів) – це модель трансформації топуніверситетів в інформаційному просторі. Їм притаманні певна специфіка: організація та кооперація науково-дослідних центрів; розподіл освітнього процесу між різними майданчиками кампусу; широке дослідницько-проектне навчання студентів без відриву від основної програми; застосування краудсорсингу тощо; ... Віртуальні університети; ... Інформаційно-освітнє середовище ЗВО» [7, с. 68].

Інноваційним напрямом розвитку закладів вищої освіти, на якому зосереджується менеджмент освітньої інституції, стає впровадження електронних комунікацій. Останні затребувані в умовах використання так званої гібридної сервісної моделі хмарноорієнтованого освітнього середовища. У процесі впровадження та налаштування управління ЗВО за допомогою ІКТ основними відповідальними особами є: адміністратор, який забезпечує доступність ІКТ-сервісів; тьютор, відповідальний за створення змісту за допомогою освітніх сервісів; організатор, який керує взаємодією між різними рівнями та компонентами середовища» [4].

Учасникам запропонованої програми заліком як підсумковим контролем знань заплановано підготувати в межах самостійної позааудиторної зайнятості роботу за орієнтовною темою «Впровадження стандартів прозорості та доброчесності в закладі вищої освіти: мій досвід, проблеми та поради».

Висновки. Сучасна університетська освіта поєднує традиції і новаторство, репродуктивне й продуктивне в розробленні та впровадженні новітніх технологій. Серед останніх особливу роль відіграють системи штучного інтелекту, які широко поширені у сфері університетської освіти. Вони неоднозначно впливають на якість освіти і науки, що потребує заходів з боку освітнього менеджменту, які б посилювали відповідальне ставлення до цього інструменту, урахування етичних дилем, що виникають в освітньому й науковому комунікативному просторі.

Перспективним напрямом подальших досліджень та їх практичного використання може стати залучення управлінського та інформаційного консалтингу до оптимізації використання новітніх інформаційно-комунікативних технологій у царині освітньо-наукової діяльності на рівні інституцій вищої освіти. Особливої уваги потребує підвищення обізнаності команди керівників закладів вищої освіти щодо останніх розробок з використання штучного інтелекту, підвищення розуміння ними ролі інформаційно-комунікативних взаємодій у досягненні прозорості й доброчесності в університеті. Запропонована нами програма проходить затвердження та апробацію і теж потребує використання різних наукових напрацювань та готовності керівного складу університетів до навчання й саморозвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Академічна доброчесність в епоху штучного інтелекту : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 27 січня – 9 березня 2025 року. Львів – Торунь : LihaPres, 2025. 208 с.
2. Академічна доброчесність : навч. посіб. / [В.М. Пивоваров (керівник авт. кол.), О.А. Лисенко, Ю.А. Меліхова та ін.]; М-во освіти і науки України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2025. 240 с.
3. Білик В. В., Шпильова В. О., Козинець А. О. Академічна чесність та її важливість у вищій освіті: вплив інноваційних технологій. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Том 9. № 3. С. 10–15.
4. Головня Ю. Цифрова трансформація вищої освіти в Україні: від академічного центру до освітньо-науково-інноваційного комплексу. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 58. DOI: 10.32782/2524-0072/2023-58-43 (дата звернення: 23.10.2025)
5. Коваленко К. Чесність, доброчесність, академічна доброчесність: співвідношення понять у науковому та законодавчому дискурсі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 76. Том 1. С. 283–289.
6. Курбатов С.В., Рогожа М.М. Місія університету в західноєвропейській культурі (етичні та соціологічні аспекти). (Частина II). *Філософія освіти. Philosophy of Education: науковий журнал / Ін-т вищої освіти НАПН України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова*, 2020. № 1. С. 113.
7. Литвин А.В., Руденко Л.А. Моделі інформатизації закладів вищої освіти. *Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи* : монографія / за наук. ред. М. Ковалю, Н. Ничкало; упоряд. А. Кузик, А. Литвин. Львів : ЛДУ БЖД, 2023. С. 66–70. <https://books.ldubgd.edu.ua/index.php/m/catalog/view/189/140/609-1> (дата звернення: 21.10.2025)
8. Мельник Ю., Тодорова С., Шевченко Г. Філософія штучного інтелекту у вищій освіті. *Humanities Studies*. 2024. Вип. 19 (96). С. 128–134.
9. Нікон Н.О., Медведєва М.О. Мотивація до навчання здобувачів ЗВО в умовах цифровізації та використання штучного інтелекту. *Габітус*. 2025. Вип. 74. С. 63–68.
10. Освіта для цифрової трансформації суспільства / Edukacja dla cyfrowej transformacji społeczeństwa / Education for digital transformation of society : монографія. У 2 т. Т. 1 ; за наук. ред. В. Кременя, Н. Ничкало, Л. Лук'янової, Н. Лазаренко. Київ : ТОВ «Юрка Любченка», 2024. 526 с.
11. Освіта заради справедливості Серія університетських модулів: Доброчесність та етика. URL: https://www.unodc.org/documents/e4j/IntegrityEthics/E4J_Integrity_and_Ethics_Module_13_final_UKR.pdf (дата звернення: 21.10.2025)
12. Паламар С., Науменко М. Штучний інтелект в освіті: використання без порушення принципів академічної чесності. *Освітологічний дискурс*. 2024. № 1 (44). С. 68–83. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/48609/1/Palamar_S_P_Naumenko_M_S_OD_2024.pdf (дата звернення: 21.10.2025)
13. Рекомендації щодо відповідального впровадження та використання технологій штучного інтелекту в закладах вищої освіти. 2025. 56 с. URL: <https://shi-v-zakladakh-vyshchoi-osvity-24-04-2025.pdf> (дата звернення: 20.11.2025)
14. Стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні: монографія / А.І. Шевченко, С.В. Барановський, О.В. Білокобильський, Є.В. Бодяньський та ін. [За заг. ред. А. І. Шевченка]. Київ : ІПШІ, 2023. 305 с.
15. Штучний інтелект у вищій освіті: ризики та перспективи інтеграції: матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 1 липня – 11 серпня 2024 року. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. 328 с.
16. Holmes W., Porayska-Pomsta K., Holstein K., Sutherland E., Baker T., Shum S.B., Santos O.C., Rodrigo M. T., Cukurova M., Bittencourt I. I., Koedinger K.R. Ethics of AI in education: Towards a community-wide framework. *International Journal of Artificial Intelligence in Education*. 2021. № 32(3). P. 504–526. DOI: <https://doi.org/10.1007/s40593-021-00239-1>
17. Pudasaini S., Miralles-Pechuán L., Lillis D., Salvador M.L. Survey on Plagiarism Detection in Large Language Models: The Impact of ChatGPT and Gemini on Academic Integrity. 2024. DOI: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2407.13105>

Стаття надійшла у редакцію: 30.10.2025

Стаття прийнята: 10.11.2025

Опубліковано: 08.12.2025